

Høringssvar fra Samisk kirkeråd til høring om Justering av hovedgudstjenesten og alminnelige bestemmelser

10.4.2018

Som en del av Kirkerådets høring om Justering av hovedgudstjenesten og alminnelige bestemmelser så inviterte Samisk kirkeråd inviterte til fagseminar for å få innspill til høringen fra prester og andre kirkelige ansatte med erfaring fra samisk kirkeliv. Deltagere ble bredt invitert, seminaret ble gjennomført 6.-7.mars 2018. Deltagere med nåværende og tidligere erfaring med liturgi deltok, både fra nord- og sørsamiske språkområder. Dessverre fikk vi ikke deltagere fra samisk kirkeliv i lulesamisk språkområde. Høringssvaret forsøker å favne om aspekter som bør tas med i tenkningen rundt liturgiarbeid generelt, og inneværende høring til revisjon av liturgiarbeid spesielt. Møtet tok utgangspunkt i de fire delene av ordo, hvor del for del ble gjennomgått med blick på gudstjenestep praksis i samiske områder.

Samisk kirkeråd vil for øvrig vise til Strategiplan for samisk kirkeliv.

Generelle bemerkninger

Liturgien av 2011 gav rom for stedegengjøring av gudstjenesten, noe som gir samisk kirkeliv i ulike deler av det samiske området mulighet til å tilpasse liturgien etter lokale forhold. Det ble gitt inntrykk av en generell tilfredshet med forslag til endringer.

Det ble reflektert over hva gudstjeneste er, hvor en måte å beskrive det på er at gudstjenesten handler om møtet med Gud, et kosmisk møtested mellom Gud og hans menighet, musikken og alt som foregår i gudstjenesten leder oss til Gud. De som er på gudstjenesten er deltagere, ikke tilskuere, vi tjener Gud sammen, det er involvering gjennom ekte møte med Gud, menigheten samles til bordet og ordet som utsendte til verden.

Selv om det kan være uvant å redusere ordo til fire deler, så kan dette gjøres. Gjenkjennelse er uansett viktig og slik det er lagt opp til i dette forslaget så vil det være gjenkjennbart i samiske områder. Biskopen som har tilsyn må godkjenne endringer i ordo.

Det bør også synliggjøres i liturgien så det samiske blir en del av Den norske kirke i hele Norge. Det bør legges til rette for at bruk av samisk liturgi, eller elementer fra samisk liturgi (nådehilsen, kyrie, gloria, velsignelsen), kan brukes ut over de definerte samiske menigheter. Dette skaper også fortrolighet rundt det som er knyttet til det samiske.

Samiskspråklige gudstjenester hvor det aller meste er på samisk er også noe som ønskes blir gjennomført oftere. Tolking av liturgiledde som preken gjør at gudstjenesten kan ta lengre tid, men en løsning som har vist seg å fungere i en del sammenhenger er oversetting av for eksempel preken i skriftlig form.

Det er i høringsdokumentet stilt spørsmål om tidsbruk, hvor det av noen av deltagerne ble sagt at det i noen menigheter i samiske områder ikke legges like stor vekt på tidsbruken i gudstjenesten. Det ble lagt vekt på at gudstjenesten skal ha en ro, man skal ikke være redd for å bruke tiden. Roen over gudstjeneste, ta seg tid til gudstjeneste istedenfor å gjøre gudstjenesten ferdig på kortest mulig tid.

Det ble uttrykt behov for å lage veiledning for hvordan tospråklige gudstjenester kan gjennomføres. Dette bør Samisk kirkeråd følge opp. Ved tospråklige gudstjenester er det mulig å lese samisk først.

Egne skriftemålgudstjenester i faste- og adventstiden vil også være ønskelig for noen menigheter i samiske områder. Egne nattverd gudstjenester uten skriftemål er også en variant som kan brukes.

Selv om ikke liturgisk musikk har vært en del av mandatet for denne høringen så vil man også gjøre oppmerksom på at det er et generelt behov for å oppdatere notebildet i den liturgiske musikken for de samiske liturgiene. Det vil også være viktig å minne på om at det spesielt er viktig å ta vare på den gamle salmetradisjonen i samiske områder. Dette må veies opp mot at det alltid må være åpent for fornyelse.

Selv om språkområdene krysser statsgrenser, så vil nyansene i de ulike liturgitradisjonene tilhørende de ulike majoritetskirkeene påvirke liturgiene. Det er ønskelig at Kirkerådet ser på om det er mulig å tilnærme liturgiene slik at det kan bli enklere i det praktisk-liturgiske arbeidet som skjer i gudstjenestelig virksomhet med samer med ulik type kirkelig tilhørighet i de forskjellige landene samene bor.

Nyere liturgier som liturgien for velsignelse av hus og hjem er noe det blir uttrykt en generell tilfredshet om, det ble også snakket om hvordan utdeling av dåpskorset som Saemien Åålmege bør få en liturgisk plass.

I Samling

Det er ulike forhold til hva som omfatter det hellige rommet. Det ble pekt på at kirkerommet er viktig, og at det er bra å ha ro før starten av gudstjenesten. Gudstjenesterommet utendørs er også viktig i en del samiske sammenhenger. Dette ivaretas i forslaget der det står at 'kirkerommet er åpent en stund før gudstjenesten'. Det var også et ønske om at det kunne vært nevnt at man kan folde hender og bøye hodet som mulig måte å forberede seg til gudstjeneste.

Det er naturlig i flere sammenhenger å tenke at gudstjenesten starter med å hilse med Guds fred til hverandre i starten. Å hilse hverandre med Guds fred like før nattverden kan derfor være uvant.

Det har også vært vanlig noen steder å ha skriftemål før selve gudstjenesten starter, ut fra erfaring i våre menigheter bør det vurderes om syndsbejelsen kan plasseres med større avstand til nattverden enn det som her er lagt opp til.

Under «4 Samlingsbønn» står det: «Samlingsbønn kan utelates» - ordvalget kan tolkes som at det er negativt, et positivt ordvalg her kan være mer hensiktsmessig.

II Ordet

Under ordets del er naturlig nok bruk av samiske språk viktig i samiske menigheter som beskrevet innledningsvis. I skriftlesningen på flere språk er det slik at det kan være ulike praksiser med dette, som at samme tekst leses på forskjellige språk fra lesepulten, eller er trykt opp i gudstjenesteagendaen. Det er viktig at dette tilpasses lokalt etter hva menighetene er vante til å gjøre.

Å øke bevisstheten omkring skriftemålets plass i gudstjenesten var noe som flere ville fremheve. I denne sammenhengen. Skriftemålet bør være så tidlig som mulig i gudstjenesten, en mulig plass kan være før kyrie. Det var også en tanke om å ha skriftemål før gudstjenesten. Egne skriftemålgudstjenester i for eksempel fastetiden er et annet innspill som kom fram i diskusjonen.

Prester som kommenterer og veileder underveis i gudstjenester kan skape utfordringer i tospråklige gudstjenester, da tolker i prinsippet skal tolke alt som blir sagt.

Første lesning:

«Det er skrevet hos», her kan det brukes flere former i nordsamisk språk, lokativ bør bli mest brukt.

Andre lesning:

«Gud være lovet for sitt klare budskap» etter andre lesning fungerer bra.

Synsbejennelse:

Synsbejennelsen i begynnelsen av gudstjenesten kan være en mulighet som tidligere nevnt.

Merknad til setningen «Guds barmhjertighet er stor»: Denne bør være frivillig, dette kan virke uheldig plassert.

Forbønnstema:

I opplistingen av aktuelle tema kan man også ta med livet folk lever i, for eksempel bønn for reinkalven.

Forbønn 4. De fire himmelretninger:

Det kan være litt uvant for mange å snu seg i flere retninger, mens det for andre gir en gjenklang. Dette kan imidlertid fungere godt i gudstjenester utendørs.

Litani:

Det vil være hensiktsmessig å kunngjøre tydelig hva menigheten skal gjøre på vers 2 og 8.

Kyrie:

Det henvises til tekster på samisk og kvensk, det ble påpekt behov for å henvise til hvor de samiske melodiene til liturgisk musikk finnes.

III Nattverd

Under nattverdsdelen var det flere syn på spørsmålet om hvordan takkofferet fungerer tett på nattverden.

Et teologisk syn er at det kan bli uheldige implikasjoner med at takkofferet foregår så nært nattverden som det er lagt opp til. Når det er formulert slik: "Av ditt eget gir vi deg tilbake», så blir spørsmålet om hva er det mennesker har å gi tilbake til Gud. Det argumenteres med at det er en synergistisk tanke, det å komme med gode gaver, av oss selv, for å få noe tilbake. Det ble også stilt spørsmål til om at det går i retning av en katolsk praksis da når økumeniske hensyn også blir lagt inn i dette.

Det ble også henvist kirkehistorien, dette kan være en forbedring jf. høringsspørsmål 5b som viser til at Luther selv så at det kunne være et offer i nattverden, et takksigelsens og lovprisningens offer.

I tilsigelsesordene etter utdelingen er det lagt opp til en vekselslesning hvor man kan velge at hele menigheten sier «han styrke oss og holde oss oppe i en sann tro til det evige liv». Her påpekes det om hvorvidt denne vekselslesningen fungerer for de som sitter på alterringen, hvordan skal dette uttrykkes pedagogisk?

Det ble også bemerket at når det står skrevet «én verden og én menneskehet», ordet menneskehet kan virke som ´byråkratisk´, språkbruken kan virke fremmed på norsk.

Intinksjon som alternativ er det jevnt over ingen innsigelser mot, i noen menigheter er knefall vanlig, det vil ta en tid før det er endres på i lokale grunnordninger Det erfares også at skrittet til å ta imot nattverden er større ved kneling.

Ordene kropp og legeme: Her er det valgfritt i forslaget, det ble stilt spørsmål om hvorfor dette nå er valgfritt. Det er også å bemerke at det i denne sammenheng er forskjellige betegnelser på ordet ´kjøtt´ på de samiske språk, det er viktig for oversettere å ikke ta feil her.

En mulig måte for menighetene er at de kan holde fast på en grunnordning hvor man varierer mellom knefall og intinksjon av og til, samt variere mellom en ring om gangen vekslende med kontinuerlig altergang. Utdeling i benken ble også vurdert som en mulighet.

Det ble fremhevet at det er positivt at det er åpnet for nattverd på familiegudstjenester. Nattverden har også blitt fast på gudstjenester i Saemien Áálmege.

Som nattverdutstyr kan man bruke guksi, náhpi, som begrep på samiske språk om 'beget'

Prefasjonsbønner:

Ordet: «Alle tungemål» - ikke «mange tungemål» som det står, det er forståelig at dette henviser til pinsedagsteksten, men det går kanskje an å inkludere alle.

Allehelgensdag:

Det er jo ikke så ille å si at Jesus er godt forbilde – men om det bare er «mennesket Jesus» som er forbilledlig, så kan det være utfordrende i forståelsen av gudstjenesten.

Allehelgensdagen-bønnen er konstruert på en litt annen måte, og med ordbruk som i luthersk sammenheng kan være noe uvant. Det var jevnt over ingen spesielle motforestillinger til denne.

Nattverdbønner:

Nattverdbønn A:

Sanctus: Liturgiforslaget i andre ledd "Send min ånd over disse gaver", virker å være uvant bruk av språket, 'magisk', det kan være bedre å ta inn heller «Velsign disse gaver» i stedet.

Det ble bemerket av en at i siste leddet, «Å gjenkjenne Kristus» virker å være fremmed i setningen «gjenkjenner Kristus i den som sulter og tørster». Det kan være uheldig da dette kan tolkes til at setningen antyder at vi likner Kristus her på jorden. For øvrig var det også andre som mente at denne setningen fungerte godt i kortform.

Det ble også bemerket at i setningen "Lær oss å elske hverandre som han har elsket oss" så kan ordet "han"forveksles med "den som sulter og tørster". Det kan være mulig å heller bruke Kristus i stedet for «han», slik at setningen blir: «Lær oss å elske hverandre slik som Kristus har elsket oss».

Nattverdsbønn B:

I denne nattverdbønnen ble det påpekt språklig ubalanse. Bruk av attributter i en setning og ikke i neste.

En kommentar her var at i stedet for «Din tjener» - kan man bruke 'Jesus Kristus, din sønn', i stedet for «Jesus Kristus, din tjener»

Nattverdsbønn D

Under epiklesen: «La din hellige Ånd komme over brødet og vinen og over oss» er uheldig, her kan man skrive som i Nattverdsbønn A, 'Velsign dine gaver'

Nattverdsbønn E

Det var ulike oppfatninger av å bruke «slik en kjærlig mor» som et feminint uttrykk på Gud, de fleste hadde ingen innsigelser på dette, men en i gruppen argumenterte med at man bør bruke Gud i maskulin form. Det var imidlertid ulike oppfatninger rundt dette i gruppen.

Under «Hellig Gud» etter Sanctus savnes «allmektig» som i «Allmektige, hellige Gud», dette kan være å ta bort for mye. Generelt anmerkes det om attributtet «allmektig»: Det kan være uheldig å ta bort «allmektig» i så stor grad som nå. Dette attributtet virker nærmest «tilfeldig forekommende», (i gloria, trosbekjennelsen, forbønn 2, og i prefasjonene). Ettersom dette «gudsattributtet» er et kjernebegrep i de tre økumeniske bekjennelser (1. art) i liturgihistorien og i kirkens ikonkunst (motivet Kyrios pantokrator) bør det også være bærende i vår hovedliturgi – også i gudstjenester der prefasjonsbønnene ikke brukes. Dette ordet bør brukes oftere og tydeligere både i liturgiens «gudstiltale» og når vi omtaler vår Gud for menigheten.

Nattverdbønn F, sjette ledd: "Derfor, så ofte som vi spiser dette brødet og drikker av kalken, forkynner vi Herrens død". Det bemerkes at det her brukes ordet 'kalk', og ikke beger.

Når det gjelder Fadervår, det bemerkes at det står Fader vår, men det er Vår Far som leses. Det ble påpekt at det går an å bruke begrepet «Herrens bønn» også i stedet for Vår Far/Fader Vår

IV Sendelse

I sendelsesdelen ble språk vurdert som et viktig tema. Det ønskes at det legges til rette for at de samiske språkene benyttes ved velsignelsen så vel som ved nådehilsenen. Det framkom også forslag om at samisk som offisielt språk i Norge tidvis må komme til uttrykk og høres i gudstjenester også utenfor de samiske menigheter. Det er en oppgave for Den norske kirke å gjøre det naturlig at flere av våre språk høres i gudstjenesten. Språk bør være med som påminnelse i generalrubrikker.